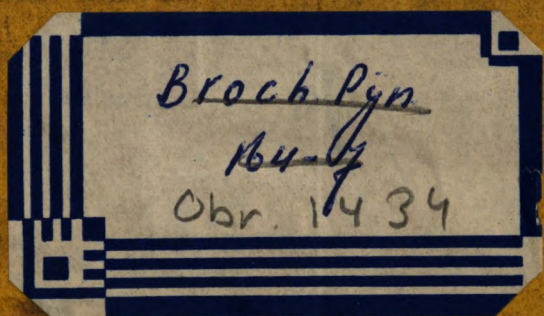
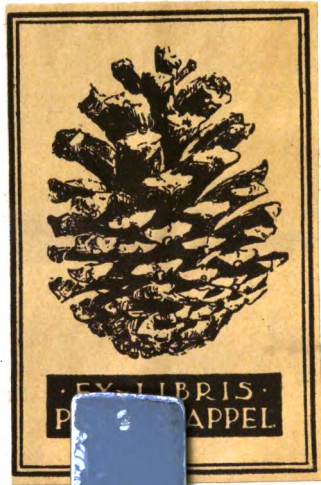

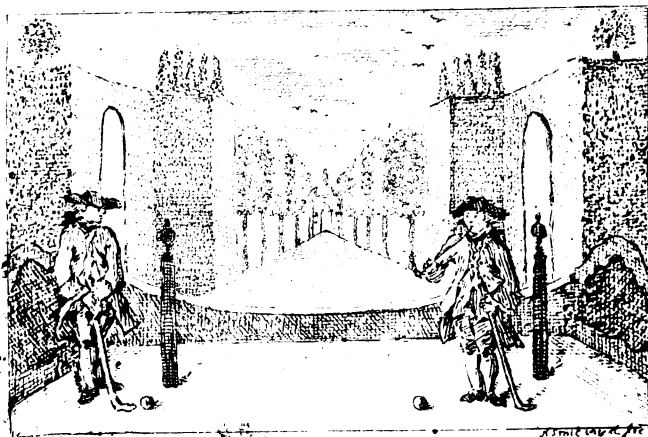

01 2124 0816 UB AMSTERDAM

VERHANDELING OVER HET KOLVEN,

Waar in den Oorsprong van het zelve word nagespeurt. Hoe het Spel gespeelt word, en Ordonnantie op het Kolven. De nuttigheid van dat Spel boven anderen spelen aangepreezen. Register der Spreekwoorden, die men gebruikt in het Nederduits en Fransch. En Naamwyzer der Kolfbanen binnen Amsterdam en buiten de Poorten &c.

Opgesteld tot vermaak der Liefhebbers.

Gedrukt voor den Autheur, en zyn te bekomen
TE AMSTERDAM,
By CÉSAR NOËL GUERIN,
Boekverkooper op de Heeregragt by de Hartestraat, 1769,

VOORBERICHT

AAN DEN

LEEZER.

Een zoet Gezelschap by den anderen zynde, roulleerde het discours over verscheide Spelen, en waaren het eens, dat 'er geen vermakelyker, nog nuttiger Spel bedacht was, dan het Kolven, ook dat 'er van de meeste Spelen, Ordonnantien van gedrukt waren, maar nog geen weegens het Kolven, daar een ieder begeerig na was, 't welk aanleiding heeft gegeven, om eens een Ordonnantie van hetzelfde op te stellen. Doch onder het opstellen, zo zyn de gedachten daar over wat uitgebreid, en den Oorsprong van dat Spel eens nagespeurt, dit is de Oorzaak dat dit Werkje thans het Licht ziet.

Veele zullen mogelyk zeggen, hier is

* 2

niet

VOORBERICHT

niet nieuws in dit Traſtaatje of ik weet het meefte dat daar in ſtaat; daar op diend, voor eerſt, dat dewyl men een Ordonnantie daar van begeerde, men ook niet kwalijk zoude doen, om 'er iets by te voegen, daar toe behoorende; ten anderen dat veel Boeken of Traſtaatjes gelezen worden daar men de zaaken van weten of verſtaan, in diën men maar eenigzints in de Letteren geoeffend is, nochtans leeft men om zich noch verder te oeffenen. Anderen zullen weer zeggen, hoe een Boekje over het Kolven! daar op Antwoord men waarom niet zo wel een Boekje ofte een Ordonnantie op het Kolven, als over andere Spelen, te weten Kaartſpel, Piketten, Volte Spel, en anderen. Enfin men leeft ook wel om zig te vermaken het geene de goede Leezer verzoeke hier in te doen, om zig nog eens te erinneren van iets daar men zig wezentlyk mede vermaakt heeft.

Een eenvoudige ſtyl zal den Leezer niet kwalijk gelieve te nemen, alzo men de geme-

AAN DEN LEEZER.

meene termen gebruikt , gelyk men gewoon is wanneer men het spel speelt , en ten anderen is het zelve maar geschreeven tot vermaak , en uit een byzondere Liefhebbery.

Eenige Fauten bevindende , zoo wegens het opnemen der Baanen , of iets tot opheldering , of verbetering , van dit Tractaatje kunnende aanwyzen , die gelieve zulks aan den Drukker dezes op te geven , die de Aanmerkingen of Verbeeteringen , in dank zal aannemen , om het in eene tweede uitgaave , ofte Aanhangfel te plaatfen.

vaarwel.

CONCORDE NOUS GUIDE.

I N-

I N H O U D.

- I. HOOFDST. *Den Oorspronk der Baanen, Kolven, Balslaan en Ballen nagespeurt.* Bladz. 1
- II. HOOFDST. *Onderwys in het Kolven.* 10
- III. HOOFDST. *Hoe het Spel gespeeld wordt. En Ordonnantie op het Kolven.* 17 22
- IV. HOOFDST. *Om in een Gezelschap profytelyk en vermakelyk te Kolven.* 28
- V. HOOFDST. *De Nuttigheid van het Kolven boven alle andere Spelen aangeprezen, als, zynde eene dienstige Lichaams oefening tot behoudenis der Gezondheid.* 31
- VI. HOOFDST. *Register der Spreekwoorden die men gebruikt onder het Kolven, met de Fransche Vertaaling.* 37
- VII. HOOFDST. *Naamwyzer der Kolfbaanen binnen Amsterdam, en buiten de Poorten.* 42

V E R.

VERHANDELING

OVER HET

K O L V E N.

I. HOOFDSTUK.

Den Oorspronk der Baanen, Kolven, Balstaan en Ballen nagespeurt.

Men vind onder de Oude en Hedendaagfche Schryveren veele Auteurs, die melden wegens de Olympfpielen, der Grieken, Loopbaanen, Renbaanen, Strydperken enz. der Romeinen, maar men vind geen een oude nog hedendaagfche Schryver, dewelke eenig gewag maakt wegens de Kolfbaanen, in *Scriblerus* vind men meest alle fpielen doch meld niets van het Kolven, waar uit klaar blykt dat dit Spel niet lang bekend is geweest, doch van het Kaats-Spel of Balstaan 't welk met de handen gefchieden, meld 'er *Homerus* al van op verfcheide plaatfen en dat 'er toen ter tyd al veel werk van gemaakt wierd.

A

De

De *Circenses Ludi* op Spelen van 't Renperk, waren, 't meest in gebruik te Romen ten tyde der Romeinen, in navolging der Grieksche Olympspelen, waar in men zig oeffenden in het Rennen, Lopen, Springen, Worstelen of Kampen, welke laatste *Athletae* genaamt zyn, of Worstelaars, en meer andere oeffeningen. In late-re tyden Tournoy Spelen, en nog heden in Spanje, Stieren gevechten waar in de Spaansche Ridders haare daden tonen.

Doch alle die Spelen zyn niet zonder gevaar verzelt geweest, gelyk het blykt, dat Hendrik de Tweede Koning van Vrankryk in een Tournoyfpol gehouden in den Jare 1559. gewond wierd 't welk de oorzaak van zyn dood was, ook zyn 'er weinig Stieren gevechten in Spanje, of daar by verliest altyd den een of ander Ridder zyn Leven.

Zelfs zyn 'er Doolende Ridders in Spanje geweest, men leefde daar over de Donquichot door Cervantes, die haare dwalingen op eene geestige wyze bespot.

Ons verder over die Spelen uit te breiden is onnoodig, alleen diend ter zake, en tot ons oogmerk, dat alle die Spelen, Stryden, Lopen &c. wierden geoeffend in besloten Perken of Baanen; of

of overdekte Galleryen, gelyk het woord *Xyffus* betekent, waar van de Maliebaanen, en nu laaſte-lyk de Kolſbaanen, haar oorsprong zullen genomen hebben, en dus het Kolven, het welk na alle ſchyn, in de voorleden Eeuw eerſt zal begonnen hebben, werdende hetzelve eerſt geoeffend door Kinderen, gelyk op het woord *Croſſeur* in Halma Woordb. den druk van 1708. blykt, daar het vertaalt word, *een Kolver, een Jongen die met de Kolf ſpeelt*, en in *Veneroni* vind men *Croſſe pour les jeux d'Enfans*, dat is: *een kolf voor het Kinderspel*. Men zegt door Kinderen en dat wel in de Winter op het Ys of op 't Sneeuw, ook in groote Plaatzen of Markten, met houte Klikken, en houte Ballen. of Klooten, gelyk men in de Maliebaanen gebruikt, om de Ballen ver te brengen, tot een zekere merk of metaar, maa-kende een hoopje zant of ſneeuw, en zettende de Bal op een hoogte, en dus van onderen de Bal rakende, kon men dezelve heel wyt brengen, zelfs in de hoogte. Men zie hier van een Afbeelding in Luiken 's Menſche Begin enz. pag. 87. alwaar ook een Wintergezicht verbeeld wordt.

Ook leeft men in *Richelet Dictionnaire*, de druk van 1710. op 't woord *Croſſer*, een *Phraſis c'eſt un petit Libertin qui n'a fait que CROSSER tout l'Hiver*, dat is: *het is een kleme Guitje die den*

gebeelen Winter niets gedaan heeft dan Kolven; Nog heeft men gezien een Prentje in Duitsland gedrukt, waar in zig Kinderen oeffenden in het Kolven om den Bal door een Ring te slaan die in de grond vast gemaakt was. Waar uit nu klaarlyk blykt dat het eerst door Kinderen geoeffend wierd.

Ondertuffchen is het in de Dorpen door Landlieden geoeffent, en wat algemeender geworden zynde, zo heeft men vermaak in dat Spel genomen, en bevonden dat het een nuttige oeffening voor het Lichaam was, niet ondienstig voor de gezondheid, en teffens vervrolykende, zoo is de Liefhebbery thans zoo groot geworden, dat ieder een genoeg in het zelve genomen heeft, en nu van oud en jong met even veel greetigheid geoeffend word. Ons is niet bewust dat het in andere Landen gedaan word, ten zy in Ooft en West-Indien, daar het de Hollanders zekerlyk zullen overgebracht hebben.

Aangaande het Maakzel van den Kolf is men van gedachten dat het eerst maar een Knods zal geweest hebben, gelyk men zegt een Hercules met zyn Knods, ofte eenig Kromhout, ook Klik, altans voor deze drie benaamingen te weten, Kolven, *Ludere Clava*, Klik *Clava* en Knods *Clava*, vind men maar eene woord in het Latyn.

tyn. Waar uit nu wederom blykt dat men voor deezen geen Kolf gebruikt heeft, ook leeft men niet dat de ouden zig ergens anders van bediend hebben, om de Ballen voort te slaan, dan van hunne handen.

Laastelyk zullen de Kinderen eenige Kromhout of Knods genomen hebben en daar mede den Bal voortgeflagen of wat gefatfoeneerd, en dus een houte Klik zullen gemaakt hebben, en eindelyk in gebruik geraakt zynde, toen heeft men Loodde of mogelyke Tinne Kolven gepractiseerd. Gelyk men leeft in Halma Woordb. op 't woord *Kolf* een *Schotse* een *Loodde Kolf*. Dog deze wat te zagt van Aloy bevindende, zyn dezelve thans alle van Koper gemaakt.

De Naam van Kolf zal zeekerlyk zyn oorsprong hebben van een Snaphaan welk onderste gedeelte gelyk men weet de Kolf genoemd word, waarvan ook de Colveniers Looden, de naam draagt zynde van ouds een oefenplaats van de Handbuffie en de Roers eertyds *Coluviers* genaamt gelyk men kan Leezen in Pontanus Beschryv. van Amsterdam, alwaar men vind; *Koluvre*, wierd van onze Voorouders genoemd een Buffie of Roer, dewelke ook by *Coluvrier* eene die met de Buffche schiet verstaan hebben, en verders

in de oude Chronyken. Zy verflaghen hen van Buffen, Boogen, *Koloveren* &c.

Dit Collegie van de Colveniers is heden nog in wezen, dewelke nog na den Papegaay en 't wit fchieten. Zie Wagenaar *Befchr. van Amfterdam*. XI. Stuk in Octavo.

Wat nu aangaat het Bal-flaan, of Kaatzen dat is zeer oud en al vroeg by de Grieken in gebruik geweest, en de Romeinen hebben hen daar in zoo verre nagevolgt, dat de Kaatsbaanen een gedeelte waren van de openbaren Badstoven, doch gelyk men alreeds gezegt heeft zy gebruikte daar geen Kolf toe, maar hetzelfde wierd met hunne handen verrigt.

De Ballen waaren van verscheide stoffen gemaakt, ook van verscheide groote, van welke zommige met Wolle, andere met Vederen of andere stoffen, gevuld waren. In het Boek genaamt *Begin en Voortgang der O. Compagnie*, leest men dat de Inwoonders van Banda Anno 1599. zig oeffende in het Kaatzen met de voet zeer aardig met Ballen gemaakt als een *Spaera Mundi* van Spaans riet door den anderen gevlochten.

Om ons niet langer op te houden zoo gaan wy over tot de Hedendaagfche gebruik en maakzel

zal der Ballen. In Halma Woordb. leeft men *Pennebal Eteuf.* &c. eene zeer harde Bal gemaakt van Vederen zeer sterk in malkander gewonden, waar mede men in de Kolfbaanen speelt.

Dit leeft men in de druk van 1710. en niet in de laatste drukken zo dat dit een bewys is dat men in die tyd met een Pennebal gekolft heeft.

In Richelet Dictionaire vind men *Bale, Petite Boule* &c. te weten een Bal, of kleine Bal, gemaakt van snippers stof, of laken, sterk met gaaren of dun touw gewonden, en met wit laken overtrokken, waar van men zig bediend om in een Kaatsbaan te spelen. De ouden hadden ook diergelyke Ballen om dat ze haar handen gebruikten gelyk men reeds gezegt heeft, want houte Ballen of Klooten waaren by de ouden in geen gebruik, gelyk men hier te lande eertyds in de Kolfbaanen ook houte Kolven, of Klikken en houte Ballen of Klooten gebruikt hebben. Daarna zyn de hairen Ballen in gebruik geraakt, en waren algemeen, wanneer men kolven wilde, zoo kon men overal zoo eene Bal bekomen, doch men kon met dezelve niet lang spelen, om dat ze schielyk uitbersten, ook warenze niet rond genoeg.

Eindelyk zyn de Sayette Ballen uitgevonden,

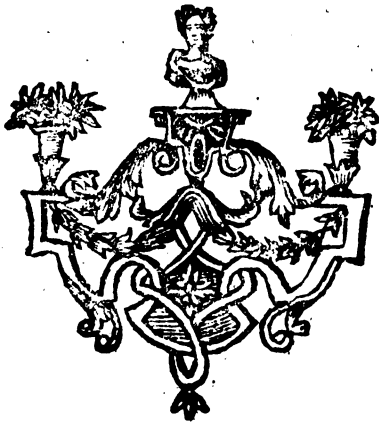
die nu overal gebruikt worden, en worden thans van verscheide groote gemaakt, en een ieder neemt 'er nu een na zyn genoegen, doch de ondervinding leert dat de Ballen met koperdraat genaait de beste zyn, wegens hoe zwaar dezelve diende te wegen zal men hier van niets zeggen, alleen diend dat die extra zwaare Ballen niet altyd goed zyn, en dat een middelmatige de beste is, deze Ballen thans zo bekend zynde, zo meent men hier van genoeg gezegt te hebben.

Wat nu de Baanen zelfs betreft, die worden thans hoe langer hoe fraijer gemaakt, en de Stukken of Palen worden ook verbeterd, voor deze waren het maar kleine Baantjes, en dunne Stukjes, maar nu vindmen in de meeste fatsoenlyke Herbergen twee a drie Baanen, waar van men 'er doorgaans een in vind die 80 of 90 voeten lang is, en verscheide Overdekten. Men weet niet dat 'er rondom Amsterdam langer Baanen zyn, als voor eerst die in Stadlander, dewelke 130 voeten lang is, en den anderen is op den Amstel in de Paauwen Tuin, die is lang 111 voeten. De Stukken of Palen worden van hard houd gemaakt, en in groote Baanen wel wat dikker, zommige met koper rondom en zeer wel gefatsoeneerd, en eindelyk zyn 'er nu steene of marmere Stukken gepraetiseerd, dat ook heel fraai

fraai staat, en met een tegen de regen kan houden.

Aangaande het Rabat, daar zal ook nog wel wat op te vinden zyn, om dezelve wat beter te krygen, want daar hapert het in zommige Baanen dikwils aan.

Maar dat zal met 'er tyd wel komen, en volgens het bekende Zinspreuk, de oeffening beschaaft de Konsten, ook volmaakt worden.

II. HOOFDSTUK.

Onderwys in het Kolven.

Men zal zeggen is 'er nog onderwys toe nodig om te leeren Kolven, dewyl men thans ziet, dat 'er byna ieder een Meester in is; daar op antwoord men, dat, om het Tractaatje volledig te schryven, zoo moet men ook een onderwys voor zoo veel men kan; geeven wegens het Kolven, doch de oeffening van hetzelfde is de beste leermeester.

Eerstelyk zoo iemand wil leeren Kolven, ofte zig begeeft in een gezelschap, om meede het spel te doen, en het zelve nooit, of weinig gedaan heeft, die moet zig voegen in een kleine Baan, en altyd zoo veel mogelyk is, by de Paal of het Stuk, die hy aan moet slaan, zyn Bal zien te brengen, en dan maar onbescroomt na het Stuk slaan, en niet veel beweëging met zyn Lichaam maaken.

Ten anderen moet hy een Kolf uitzoeken die
niet

niet te lang is, om niet op de grond te slaan, en ook niet te kort, om niet over de Bal te slaan, want de Bal mislaande, gelt de slag evenwel, 't geene wel gebeurt aan die weinig gekolft hebben, of ook wel den Bal op zyn kop slaat, 't Spreekwoord gelt hier, een Kolfje na zyn Hand, dient men te hebben.

Ten derden, wat meer geavanceerd zynde in het Kolven, zoo moet men op den uitslag in de Baan wel letten, 't geene een streepje kan doen winnen, te weten wanneer men uitslaat, zoo moet men vooreerst zien na het Stuk te slaan; en opletten, welken loop den Bal neeme, of dezelve links of rechts van het Rabat afstuite. Kan men de Bal beter aan de regterzyde van het Stuk raaken, 't geene natuurlyker is, voor die geenen die regts Kolven, dan zoekt men de Bal daar ook te brengen; of zoo de Bal zyn stuit links afneme van het Rabat, welke slagen ongemakkelyker zyn, dan moet men in het uitslaan wederom op een andere manier probeeren, ofte zien na die geenen die meer in die Baan gekolft hebben, en dezelve gewent zyn, waar dat zy den Bal ordinair leggen en na toe brengen in den uitslag; zo dient men hen daar in na te volgen. Ten andere zoo moet men dit observeren in elke vreemde Baan daar men in komt, namentlyk, om op te letten waar dat de Bal zyn loop

loop neemt wegens het Rabat, en hetzelfde ook observeeren als men na boven slaat, want komt men in 50 diverse Baanen, men moet ook 50 manieren gebruiken met uitslaan, daar men vooral op moet letten, doch ordinair is het beter wanneer men uitslaat, dat men binnewaarts digt na het Stuk slaane, dan komen de Ballen doorgaans goet.

Ten vierden, wanneer men in een gelag met zyn vieren of vyven speelen, zoo is het beter dat men het laatste uitslaat, om dan is men niet in gevaar, dat men zyn Bal door een ander van een goede plaats dikwils ziet wegslaan, en wanneer men dan uitslaat zoo moet men zien altyd de leggende Ballen, die aan het Stuk zyn, te myden, om zelfs te zoeken een goede Bal te hebben, om na by de Paal te komen. Men behoeft dan niet na de Paal te slaan, maar in de schuifste op een goede Bal.

Ten vyfde, zoo moet men zig niet'al te schielijk in groote Baanen voegen, ten zy men al wat vast op het Kolven is, en zoo men zegt, zyn Bal kan brengen daar men dezelve hebben wil.

Ten zesden, dus geavanceert zynde om mede in groote Baanen te spelen, zoo moet men een

een zwaare en goede Kolf kiezen, den Bal behoefst ook zoo zwaar niet te zyn dan, dat men in een kleine Baan kolfst. (dog ieder na zyn hand). Te weten de Bal zoo zwaar niet zynde, zoo zal men bevinden dat men groote slaagen gemakkelyker zal kunnen raaken, door dien men ver van het Stuk legt, meer kragt nodig heeft, de Kolf ligt in de hand omzwaikt, en de Kolf zwaar zynde, zoo ligt niet zal zwikken, ook moet men de Kolf dan vaster in de handen houden, het welke een secuure slag zal geeven, wanneer men ver legt.

Ten zevenden, Wanneer men in een kleine Baan kolfst, en men de tweede slag doet, om de Bal na boven te brengen, zoo kan men geruist wat hart na de Paal slaan, want zy stuiten ordinair van het Rabat, voor het Stuk, en ook wel zomtyds twee in eenen, 't geene in een groote Baan zo gemakkelyk niet gaat, want dan komt men gemeenlyk agter het Stuk, dat zo bevindende, zo moet men probeeren den Bal wat zagter te slaan, om dan voor de Paal te komen, ten einde men een goeden uitwinder kan maaken; en contrarie bevindende, te weten, wanneer de Baan heel droog is, of dat de Bal een goede loop heeft, of dat den afstuit van het Rabat heel goet is, dan gaat men maar voort, en men slaat fris op de Paal, dan zal de Bal altyt goet
ko-

komen. Wanneer de Baan vogtig is zyn ligte Ballen de beste, en dan moet men meer acht op het slaan, en loop van de Bal neemen.

Ten agtsten, om nu een uitwinder te maken, zoo moet men in een kleine Baan zag slaan (de loop van de Bal wel observereen). Dan zal de Bal een goede loop na het einde nemen. De Baan grooter zynde zoo veel te geruster kan men den Bal slaan, en zyn loop laten voleinden. Hoewel ieder daar in zyn kunst moet toonen en zig exerceeren. Want zo men voor het Stuk legd, kan men den Bal gemakkelyk aan 't end brengen, maar de Zy Ballen, of fyn Ballen, gelyk men die noemt, of agter de Paal leggende, zyn exercitien die men dikwils moet doen, om ze wel uit te voeren of fyn te slaan.

Ten negenden, de tweede slag gedaan zynde en den Bal niet boven gebragt hebbende, of dat men agter het Stuk is blyven leggen — zoo moet de derde slag zoo men regt legt, na de Paal slaan, zodanig dat zoo de Paal mis is, voor het Stuk kome, om een goede Trek-Bal te maken, of ver af zynde en men niet regt tegen over het Stuk legt, zoo moet men tegen het Rabat slaan, om als men kan de Paal van agteren zien te raaken, dog mis zynde voor de Paal

Paal zien te koomen, om wel te kunnen trekken gelyk in 't vorige artikel gezegt is.

Ten tienden, zoo moet men wederom opletten wanneer men in Overdekte Baanen kolft, om daar wel op de loop van de Bal te merken, namentlyk dat de Ballen in Overdekte Baanen veel meer loopen dan in andere Baanen, want die grond is veel harder, dus moet men daar in, zagter slaan en met meer opmerking.

Ten elfden, zoo gebeurt het wel wanneer men uitscheid met Kolven, dat 'er zommige van het Gezelschap, maar een half vlesje, of maar een spel hebben verlooren, dan word 'er gevraagd aan een ander om over te Kolven, wie of de heele party of meer betalen zal, dat dan dikwils geaccepteert word, doch, zulks kan men ook niet aanraden, want dan moet men meer betalen, of men raakt daar door wederom op nieuw, zomtyds weer aan het Kolven, en daar door verliest men meer als menzelfs denkt, zoo dat men dit zoude niemand aanraden.

De vorige Artikelen wel observeerende, zo zal men bevinden weinig te blyven staan, al is het dat men geen groote baas in het Kolven is, want men ziet dikwils, groote meesters verliezen, om dat zy het spel niet en agten, en andere

dere daar en tegen, alles wel observeerende, daar door komen te winnen, 't geene men noemt op zyn oude luidjes Kolven.

Men kan ook ongelukkig verliezen, te weten wanneer de Ballen malkander raaken, waar door den Bal, van een goede plaats weggeslagen word, na een ander plaats, waar van men het Stuk niet gemakkelyk of profytelyk, op een uitwinder raaken kan.

Men heeft ook gezien dat gebrekkelyke, lieden heel wel konde Kolven, te weeten die op kruken liepen, of gebrekkelyk aan een hand &c. ook kleine lieden, die een groote Kolf namen en dezelve onder den arm hadden &c. al het welke blyken zyn, dat dit spel een der vermaakelykste en nuttigste, die 'er tot heden toe uitgevonden is.

III. HOOFD-

III. HOOFDSTUK.

Hoe het Spel gespeelt wordt en Ordonnantie op het Kolven.

Thans is het in alle Herbergen zoo druk, dat 'er altyd verscheide Liefhebbers tot een Baan zyn, en ook ieder Liefhebber verkiest een Herberg, daar men gaat; dus zyn het meest bekende die met malkander party maken, of in een gelag kolven, om die reden is het opstuiten zoo gemeen niet als voor deezen.

Die evenwel verkiest om op te stuiten, die is ordinair met iemand van zyn bekende, die wel Kolven kan, en accoord zynde, daar mede word dan gezegt, dit is voor de Baan, het welk het woord is dat men gebruikt. — Die dan in de Baan zyn, Kolven haar Spel uit, en zyn 'er meer als twee in de Baan, dan spreken zy af wie de Baan houden zal, tegen de opstuiters &c. dus Maaters zynde, dan moet men volgens het recht van het Spel, om een geheele Vles Wyn Kolven, te weten, met zyn vieren speelt men;

men, twee tegen twee, dat men Maaters noemt, waar van de eene Maat uitflaat, en den anderen wederom het stuk flaat, om den Bal boven te brengen, zoo het gebeurt, dat den Bal niet over de helft van de Baan gebragt is, dan is het gebruik dat dezelve Perzoon wederom flaat, en den Bal aan zyn maat profytelyk toebrengen, en zoo de Bal, over de helft van de Baan is, dan is het ieder om zyn beurt. — De verliezende party moet een geheele vles wyn betalen, te weten ieder Cameraat een halve vles, dus een vles met hun beiden.

Ook gebeurt het wel dat 'er wederom andere komen die opstuiten, 't welk dan na beurtten gaat, en de verliezende party gaan de Baan uit, en die ook zomtyds aanstonds weder opstuiten. Al het geene gelyk men wel kan begrypen, veel Wyn moet maaken, en zelfs meer als men fatzoendelyk drinken kan. — Die dan in zulk Speelen behaagen scheppen, en zulk Kolven plaifier noemen, dat is haarlieden gegunt. — Doch onder een zoet Gezelschap, noemen wy dat straf kolven, en niet vermaakelyk.

Men kan ook met zyn zessen spelen, namentlyk, ses Heeren, of drie Maaters, dus maar met drie Ballen, gelyk men met zyn vieren speelt, om een vles Wyn, en in gelag, te we-

weten, dat die het eerste van de drie Maaters, de geaccordeerde streepjes uit zyn; die zyn 'er af, dan moeten de resteerende twee Maaters verder voort spelen tot dat het gedecideert is.

Wanneer men in een gelag speelt, zoo kolft men ordinair met een gezelschap van 4 of 5 Liefhebbers, om een halve vles Wyn, 5 streepjes uit — of zyn 'er niet veel Liefhebbers, dan speelt men wel om een quart vlesje, vier streepjes uit. — Want alle fatzoenelyke lieden zoeken haar zelve maar te vermaaken, en het is om zoo veel wyn niet te doen, nog ook om iemand gelt af te winnen, want zulks word onder een zoet gezelschap niet gepermitteerd.

Wanneer men voor dezen, toen de Liefhebbery nog zoo groot niet waar als nu, gelyk slag was; namentlyk, dat men in gelyke slagen de twee stukken geraakt had, dan was het kamp. — en men begon wederom op nieuw. — Doe heeft men gepraetiseerd, om het spel door uitwinders uit te maaken, 't welk niet kwalyk bedacht was, men kon de Paal van agteren raken en een forsse slag geeven, dat dezelve tegen het Rabat wederom kaatzsten, en zoo den Bal na 't einde brengen, 't welk Rabatteeren genoemd wierd. — Doch nu is 'er een ander order op, se weten, men mag niet Rabateeren, want legt

B 2

men

men agter het Stuk, dan moet men zoeken van agteren uit te winden, zoo veel men kan. — Nochtans zoo men voor de paal legt, en men raakt het Stuk van vooren, zodanig, dat dezelve tegen het Rabat zyn stuit neme, en evenwel voor uit brengt is goet, en na rechten van het Spel.

Het Spel werd met zyn beide gespeelt, indien 'er niet meer Liefhebbers zyn, verders al was men met een Gezelschap van acht of tien, dan kan men ook spelen, en men verdeelt het zelve; dat men een Ploeg noemt. — Is men met 10 liefhebbers, maakt men twee ploegen, dan speelt men spel om spel, of ieder 2 spellen agter een, terwyl dat een andere Ploeg rust. — En is men met zyn seven, dan Kolven 'er vyf en 2 rusten, en die verliest met de geene die het laaste mede gekolft hebben, gaan 'er uit, en laten de twee rustende partyen wederom in de Baan. Dit word dan genoemd in 't gelag Kolven, en is men met zyn zeffen dan gaat den Verliezer af.

Wanneer men in een Gezelschap van vier of vyf liefhebbers Kolven, dan slaat men uit na het Stuk, die de Paal raakt, met den uitslag, en anderen mis zyn, die is 'er af, en heeft dat streepje gewonnen. — Indien het gebeurt dat 'er vier aanslaan, (met den uitslag) en de vyfde mis,

mis, of met zyn vieren zynde, en drie aanslaan, en de vierde mis, die blyft staan, en heeft dat streepje verlooren.

Aan 't einde of beneden aan het Stuk zynde, vier aanslaande en de vyfde mis, of met zyn vieren, drie aanslaande, de vierde mis zynde, die blyft staan.

Wanneer 'er zyn die aanslaan, en twee of drie mis zynde, die moeten voort Kolven, en die geraakt hebben zyn vry, de anderen voleinden haar spel verder voort.

Doch als men met twee of drie liefhebbers speelt, dan kolft men door, te weten, de eerste uitslaande slag aan de paal geraakt hebbende, dan is men 'er nog niet af, maar men moet voort Kolven, en zyn spel verder voleinden. — En die geraakt hebben en het digtste na boven leggen, die moeten eerst slaan.

Ieder moet op zyn beurt slaan, namentlyk die het digtste by de paal legt, die slaat eerst, en zoo voort, en die het laatste slaat, die heeft de nader (gelyk men zegt) van alle. — Dus moet ieder wel op zyn beurt letten, want zoo iemand voor zyn beurt slaat, die is ontfoken van den nader, of zoo die geene voor zyn beurt kolfd, en

en den anderen den nadert had, dan moet die geene die de nader had, twee maal slaan. — Doch wanneer 't gebeurt dat 'er drie of vier Ballen om de Paal leggen, dan laat men wel voor zyn Beurt slaan, om dat zomtyds de eene Bal den andere weg zou botzen, dat doet men dan tot voordeel van het Spel.

Ordonnantie op het Kolven.

Art. I. Die een Bal houd die kan verslaan, wanneer men uitlaat na het Stuk. En indien men dezelve houd agter het Stuk, mag men ook verslaan, doch men mag van vooren de Paal niet raaken, maar men mag op een goede Bal spelen. En zo men de Paal van agteren kan raaken, is het goet, en na rechten van het Spel.

Art. II. Wanneer men aan 't einde de tweede slag zal doen, zoo moet die geene die het digste by de Paal legt eerst slaan, en zoo 'er een Bal in de weg legt, zoo mag men dezelve wel verleggen.

Art. III. Wanneer men aan het Stuk staat, om de tweede slag te doen, de Paal geraakt hebbende, en een ander houd de Bal, dan mag men ver-

verflaan, om den Bal beter boven te brengen. Doch zoo men verflaat, en men slaat mis, is het voor U Rekening, en blyft mis. Men mag ook verflaan, (al heeft men mis geflagen) een bal die een andere houd, om dezelve op een betere plaats te brengen, zo het gebeurde, dat men niet te vreden was, met die Bal die een ander gehouden had.

Art. IV. Die een Bal houd, dewelke de laatste slag is; namentlyk, een Bal die op den Af trek gespeelt word, die blyft staan, doch wanneer men agter de Paal houdt, dan is het een faut, het welk wel meer gebeurt, en men zegt agter de Paal houd niet, daarom is het beter, dat men de Ballen zoekt te myden, om in 't geheel geen Ballen te houden, en zo veel mogelyk is daar op te letten, om alle twisten te myden.

Art. V. Die een Bal houd, dewelke op den Af trek gespeelt word, blyft staan, doch zoo het komt te gebeuren, dat het Party is, namentlyk dat den Speelder daar door de party verliest, is het niet billyk, dat die geene die per ongeluk den Bal houd, zoude moeten betalen. Dus een Dispuut, daar men zamen om dient te Kolven, doch volgens order van het Spel, (zoo men daar op staat), die houd moet betalen.

B 4

Art. VI.

Art. VI. Die zyn eigen Bal opbreekt, eer dat de Party gedecideert is, of dat men voor zyn beurt den Bal opbreekt, blyft staan.

Art. VII. Die een andere zyn Bal opbreekt, of in zyn loop houd, namentlyk den laafte flag, of Trekbal zynde, blyft staan.

Art. VIII. Die een andere Bal met zyn Bal raakt, zodanig, dat den anderen Bal aan 't Stuk raakt, dat blyft goet, en die Bal die het Stuk raakt is aan.

Art. IX. Wanneer men een Bal met zyn Bal raakt, dat dezelve van plaats verandert, dan moeten de Ballen blyven leggen, daar den anderen Bal dezelve gebragt heeft.

Art. X. Wanneer men een ander Bal met zyn Bal raakt, zodanig, dat dezelve buiten de Baan fuit, dan is die Bal die buiten de Baan is, het kwyt, en heeft een streepje aan, hoewel dit zeer zelden gebeurd, evenwel een Bal buiten de Baan kan niets uitvoeren, bygevolg is het kwyt.

Art. XI. Die de Paal raakt zodanig, dat de Bal buiten de Baan fuit, die is het kwyt, al heeft men de Paal voldaan, doch in de Herberg de

de Paauwen Tuin, is de Ordonnantie, dat die de Paal geraakt heeft en buiten is, die is het nog niet kwyt, dan moeten de anderen ook de Paal voldoen, zoo de Paal dan geraakt is, zoo blijft die geene staan, die buiten de Baan is. Doch de algemeene Ordonnantie is, al heeft men de Paal geraakt; die buiten de Baan is, die is het kwyt.

Art. XII. Die zyn Bal slaat dat dezelve buiten de Baan raakt, die is het kwyt en blijft staan.

Art. XIII. Diegeene wanneer hy slaat, tegen het Stuk met zyn Kolf raakt of slaat, die blijft staan, voor een streepje, 't welk genoemd word, Kolf aan 't Stuk die is het kwyt.

Art. XIV. Die een uitwinder met haar beide gemaakt hebben, op den afstek, en dat beide de Ballen even ver getrokken, of gelyk zyn, die kunnen alle beiden weer op nieuw trekken, en ieder kan dan zyn Bal leggen voor het Stuk, na zyn hand en goeddunken, om te trekken. -- ofte om het heele streepje met haar beiden op nieuw Kolven.

Art. XV. Wanneer men na boven slaat of gekomen is, dan moeten de Ballen blyven leggen, en mogen niet verlegt worden, wel te verstaan,

B 5

wan-

wanneer het gebeurt dat een ander Bal voor U Bal komt te leggen, dan moet men slaan, zoo het U beurt is zonder den Bal uit den weg te mogen verplaatzen, doch wanneer den Bal agter U Bal legt, en het U beurt is om te slaan, dan mag men dezelve wel uit de weg leggen.

Art. XVI. Ook mag niemand zyn Bal verleggen, nog een vryen slag nemen, zonder consent of accoord van het Gezelschap.

Art. XVII. Die een Kolf aan stukken slaat, moet een Gulden betaalen, of iets minder zoo het den Castelein goet vindt, zonder nochtans den Kolf zich toe te eigenen.

Art. XVIII. Wanneer 'er gemeten word om te zien, welke Bal de verfte van het Stuk getrokken is, zoo diend het zelve te gefchieden van den Paal af daar men getrokken heeft, tot aan den anderen Paal, aan 't einde van de Baan, en zoo de Ballen voor by de Paal getrokken zyn, dan moet men van het Rabat af meten, en het is ook beter dat men met een lange lat of ftoek den maat nemen, als met een touw, om dat men een touw langer of korter rekken kan.

Art. XIX. Die agter het Stuk legt die mag niet Rabatteeren, te weten de Paal van agteren

12-

rakende, en zyn stuit tegens het Rabat nemende, dan mag den Bal niet verder als de Paal leggen.

Art. XX. Die een Bal slaat even op op zyn Kop, dat dezelve maar weinig voort is, of zoo in 't geheel de Kolf over den Bal was gegaan, zonder den Bal geraakt te hebben, dat moet voor een slag passeeren, en men mag die slag niet weer hervatten.

Art. XXI. Niemand zal vermogen in de Baan te blijven, dan alleen die tot het Spel behooren, dus zal men verzoeken, om uit de Baan te gaan, die geenen die niet mede het Spel spelen, en in cas van weigering of een Bal houdende, zal verbeuren een halve vles Wyn, doch wanneer men buiten de Baan is, en tegens het Rabat of Schot staat, en 't gebeurde, dat een Bal tegens iemand aanstuitende zodanig, dat den Bal buiten de Baan raakte, of dezelve tegen houd, zo verbeurt men niets, maar die den Bal buiten geslagen heeft, blyft staan.

IV. HOOFD.

IV. HOOFDSTUK.

*Om in een Gezelschap profytelyk en
vermakelyk te Kolven.*

Het gebeurd dikwils, dat 'er Gezelschappen, Collegien, &c. zyn, dewelke uitgaan en onder haarlieden Maaltyd houden, en ordinair een Herberg kiezen, daar zy een vrye Baan hebben, om zig met Kolven te vermaken, en behoeven dan geen gelag te maken, nog ook malkander gelt uit de zak te jagen, hetwelk niet aangenaam is, onder een zoet Gezelschap; en evenwel moet 'er eenig Interest by zyn, om het spel met oplettenheid en vermaak te spelen.

Ook zyn 'er verscheide Heeren dewelke Buitenplaatzen en Tuinen hebben, waar in Kolfbaanen zyn, en die behoeven ook niet om Wyn nog om gelag te spelen, dewyl het maar alleenig tot een vermakelyk Lichaams Exercitie diend.

Men kan ook in een Herberg zynde onder zyn eigen gezelschap, het gelag gezamentlyk betalen, voor
het

het geene men genuttigd, en Kolven, evenwel tot vermaak op de onderstaande manier, dan zullen de onkosten of het verteeren gelyker zyn. Zonder dat den eenen gelyk het dikwils gebeurd, zo excessif grof moet betalen, en den ander niets.

Om nu met Malkander te speelen, en het verlies zamen te dragen, zo veronderstelt men een Gezelschap van tien Heeren die Spelen, in twee ploegen, men stelle nu eens dat men om een Sesthalf zal Kolven, en daar zyn 30 Spelen gespeelt, dat een lange middag tyd zal zyn, om zig te diverteeren, ergo dertig Sesthalven onder malkander verloren, men neemt dan een bord, of men stelle een Cassier, aan wie telkens wanneer 'er een spel gespeelt is, de Sesthalf gegeven of op het bord gelegen word.

Nu reken eens dat N. 1 niets verloren heeft, N. 2 een Sesthalf, N. 3 twee, N. 4 drie, N. 5 vier, N. 6 vyf, N. 7 ses, N. 8 seven, N. 9 twee en N. 10 niets verloren zal hebben, zoo neemt men dan die 30 Sesthalven, en die deelt men in tien gedeeltens, te weten men geeft ieder zyn Portie, of ieder 3 Sesthalven te rug, zo zal N. 1 drie, N. 2 twee, N. 3 een gewonnen hebben, en N. 4 geen een, is egaal en heeft niets verloren, N. 5 verliest een, N. 6 verliest twee, N. 7 ver-

verliest drie, N. 8 verliest vier, N. 9 is gelyk met N. 3, en N. 10 is gelyk met N. 1.

Hier uit kan men zien dat N. 8. het meeste verloren heeft, namentlyk, seven spellen, of seven Sesthalven, dog door de uitdeeling werd'er 3 wederom gegeven, dus maar 4 verloren, dat grof is, en nochtans niet veel, want speelt men eens op deeze manier, zoo zal men bevinden, dat het veel gelyker zal uitvallen, als blykt, uit het volgende Exempel. Men speele eens met een Gezelschap van vyf Heeren, en men heeft 20 spellen gespeelt, dus 20 Sesthalven in de Pot, N. 1 verliest 5 spellen, N. 2 ook vyf, N. 3 verliest 4, N. 4 verliest 3, en N. 5 ook drie, die 20 Sesthalven dan gedeelt zynde, trekt ieder 4 Sesthalven weder te rug, dus verliest N. 1 en N. 2 maar een Sesthalf, N. 3 is gelyk, N. 4 en N. 5 winnen ieder een Sesthalf enz.

En wil men om geen Sesthalf spelen, men stelle dan maar een dubbeltje, of al was het een stuiver, alzoo het gezelschap dat verliest.

Wanneer men dan gedaan heeft met spelen, zo moet men de Pot deelen, het welk ook nog met eenig vermaak geschiet, want door het deelen vry gespeelt hebbende, zal men zo verheugd zyn als of men een vles Wyn gewonnen had. Eindelyk een zoet gezelschap is het grootste vermaak van een spel.

V. HOOFD.

V. HOOFSTUK.

De Nuttigheid van het Kolven boven alle andere Spelen aanbevolen, als, zynde eene dienstige Lichaams oefening tot behoudenis der Gezondheid.

Niets is 'er nuttiger voor de gezondheid, dan de beweging, 't geene de Grieken en Romeinen, zeer naauwkeurig hebben in acht genomen. *Cyrus* dien wyzen Vorst, liet door Bevel gebieden, dat de Persiaanen alle dagen eenige oefening moeste doen, voor haar maaltyden. By de Grieken, wierden de Jongelingen in alle Oeffeningen des Lichaams opgebragt, en de Romeinen, hebben hen daar in nagevolgt; ja wat meer is, dit volk dat men gelukkig en onwinbaar dorst noemen, zoo lange zy de leedigheid schuwde, leefde by de ses Eeuwen, in eene geduurige gezondheid en Lichaams krachten, zonder Doctoren te gebruiken.

De

De goede uitwerkingen die de Lichaams oefeningen voortbrengen tot behoudenis der gezondheid, zyn ontelbaar, in een meenigte van Boeken vind men het zelve aangepreezen, men leeze daar over de ARTZ, die onder anderen zegt, dat door de beweeging werden onze spieren versterkt, en door dit middel bekomt ons Lichaam, kragt en stevigheid.

De Beweeging moet dagelyks geschieden, en voornamentlyk in een zuivere Lucht, ergo geen beter Spek of oeffening kan 'er bedacht worden, dan het Kolven, om dat hetzelfde in een openlucht word geoeffend, gewisselyk myne lezers een lichaams beweeging, daar gy waarlyk nut van hebben zult, moet in het ruime veld, in een aangenaame Tuin geschieden.

Hier op zal men mogelyk antwoorden, zyn 'er dan geen andere spelen, of Lichaams oefeningen, dewelke ook nuttig zyn voor de gezondheid! ja daar zyn 'er, by voorbeeld, het Paardryden, doch deze is kostbaar, daar op volgt de voornaamste van alle te weten het wandelen, doch het Kolven, is eene aangename wandeling en beweeging met een. Het Keegel Spel en het Kaatzen, gelyk de Landlieden doen, die zyn te gemeen om dezelve te pryzen.

De

De Malie-baan is niet voor ieder een, en ook al moeijelyk en fatiguant. Dit zynze alle die in open lucht geschieden. Nu volgen die geen en welke binnens huis geoeffend worden, eerstelyk het Danssen, dit heeft wel eenigzints zyn nuttigheid, als een goede houding van zyn Lichaam, waar door men een fatsoenlyk Compliment kan maken, recht gaan, enz. maar wat eene moeite behoord daar niet toe, wat een zweetens, en in vertrekken daar als dan ordinair veel gezelschap by een is, dus kwade dampen en andere ongemakken na zig sleept, Zie de ARTZ 2de deel pag. 159. en verscheide andere Auteurs, die hetzelfde tegenspreken, ten anderen, het Biljard 't is waar het is een Koninklyke Spel, en mag zekerlyk een kleine konstige Kolfbaan genaamt worden, maar wat een verderfelyk spel voor de jonge Lieden, en voornamentlyk die om gelt spelen, en niet om vermaak, ten derden het Kaartspelen, 't welk van zecker Schryver genaamt word een verderfelyke Tydkorting. Hier van zal men maar alleen zeggen dat men geen eene Schryver gevonden heeft, die hetzelfde pryst, ter contrarie in veel Boeken wordt het tegengesproken, en laastelyk in de Nieuwe Vaderl. Letteroeffeningen 1ste deel.

Zoo dat men durft zeggen dat 'er geen nuttiger Spel is uitgevonden, als het Kolven; doch

C

de

de maatigheid moet in alles wat men doet, waargenoomen worden, want dit nuttig spel, wordt wel aangeprezen maar niet wanneer men 'er al te driftig op is, of dat men 'er een kostwinnig van wil maaken, of zyn affaires daar om zoude verzuimen, alle vermaaken, hoe nuttig ook in zig zelve; zyn schaadelyk, wanneer men een misbruik van dezelve maakt, 't geene thans dagelyks geschied, dat jonge Lieden haar affaires daar om verzuimen, ja 's middags wat schieelyk gegeten, ten eersten na de Koff baan, nog een uurtje, en zomtyds over haar tyd aan haar werk of Comptoir komende, waaruit ongenoegen voorkoomen, of zy zyn bezweet, en daar op stil zittende verkouwtheden en andere ongemakken van te wagten zyn, of zy maaken een taak van haar werk, om schieelyk gedaan of gerabbeld te hebben, om dus 's avonds vroeg wederom in de Baanen te zyn, en daar ontmoet men veel jonge lieden, die fyn kumen kolven, grof schryven, en mis reekenen.

Zoo dat alle drift en veel zweetens moet gemyd worden, want dat verzwakt in plaats van versterken, en beneemt het lichaam van zyn levenszappen, en put dezelve uit.

De middelfoorten van Beweegingen zyn al

1000

toos de beste namentlyk zagt wandelen, of Kolven,

Men moet ook observeeren, dat de Overdek-
te Kolfbaanen zoo gezond niet zyn, en ook zoo
vermaakelyk niet, dan die welke in een openlucht
zyn, want zy zyn tochtig en de ondervinding
leert het genoeg, want men Kolfte liever in de
open lucht.

Zoo is men verplicht, en gelyk de ARTZ
zegt, zoo heeft een ieder het recht om zyne ge-
zondheid te onderhouden, of te bevorderen door
middel van Wandelen, Kolven, &c. en verders
Het is ten uiterften nodig de gedachten nu en
dan eens te verstrooijen, en den geest van zyne
gewoone inspanning af te trekken.

De Ambachtsman, de Koopman, ja zelfs de
Boer heeft uitspanning en vervrolyking nodig, de
ondervinding bewyft het, want schoon het de
Landman aan geene beweeging ontbreekt, zo
gaat hy egter na de Kolfbaan, of de Kegelplaats.

Eindelyk is het nuttig wanneer men zig ont-
bonden heeft van zyn affaires, en den geest vry
is en vrolyk, het welk men kan bekomen, wan-
neer men zig met goede bekenden en vrolyken

vrienden in een gezelschap begeeve, daar men niet om winst maar om zig te vermaaken mede verkeert.

Men zoude nog meer kunnen zeggen ten voordeele van het Kolven boven andere spelen, doch de Liefhebbery die 'er thans voor is, en zedert weinig jaren zoo veel heeft toegenomen; trekt genoegzaam tot bewys, dat dit Spel zeer bemint word, want tegenwoordig vint men al in veele particuliere Tuinen, Kolfbaanen, daar goede vrienden, die in geen Herbergen willen of kunnen gaan, om redenen, onder malkander zig vermaaken met Kolven.

Eindelyk laat dit Spel geoeffend worden, gelyk men reeds gezegt heeft, met een geselschap, zonder drift nog verzuim van affaires, en voor al niet om Geld of grof gewin, maar tot nut en behoudenis der gezondheid.

VI. HOOFD-

VI. HOOFSTUK.

*Register der Spreekwoorden, die men
gebruikt onder het Kolven, met de
Fransche vertaling daar by
gevoegt.*

Aan. *Touché.* De Bal is aan, of Hy is aan,
la Bale à Touché, ou il à Touché.

Aan. Hy heeft het aan. *Perdu, il a Perdu.*

Aftek (op den) Spelen, *Jouer la Bale au But,*
pour la renvoyer si loin possible, ou le Trait du
Pilier.

Trekbal. *Bale de Trait, ou chasse Bale.*

Trekken. *Tirer ou faire Repousser la Bale,*
par le Contrecoup du Pilier.

De Baan. *le Jeu.* Kolfbaan. *Jeu de Crosse.*

Dat is voor de Baan. *Le Signal avec la Bale*
qu'on veut jouer, c'est pour le Jeu.

Baas. *Maitre.* een Baas in 't Kolven. *Un Mai-*
tre Crosseur ou Habile.

Bal. *Bale.* Sayette Bal. *Bale de Laine.* Den
Bal slaan. *Pousser la Bale.* Crosse. Den
Bal wel slaan, *Pousser bien la Bale.* Een Bal
wel Oordeelen, *Bien juger la Bale.* Houd
geen Ballen, *n'arreté point la Bale.* Geett
myn

myn Bal wederom, *Renvoyé ma Bale.* Uw Bal is aan, *Votre Bale à Touché ou vous avez Touché.*

Beurt, *Tour.* Myn Beurt om te slaan, te spelen, *c'est mon Tour ou c'est à moy à Jouer.* 't Is uw beurt, *c'est à vous à Jouer.* Wie zyn Beurt is het, *A qui est ce à jouer?* Ieder zyn Beurt, *Chacun son Tour,* By Beurten, *Tour à Tour.*

Boompje, Teken van een halve vles wyn aan, op de Ley, *Arbrisseau ou la Marque qu'on a Perdu demi Bouteille.*

Booter, dat is om de Botter, *Jouer au dernier point pour l'Ecot.*

Boven of daar men begint uit te slaan, *le haut ou le But ou l'on commence le jeu.* Den Bal boven brengen, *Renvoyer ou Pousser la Bale au haut du jeu,*

Daar is niets op, dat is: Geen hoop om te winnen, *Pas moyen ou Esperance de Gagner.*

Dat is fyn, *Voilà qui est Adroit ou Habile.*

Dat zyn Handen, word gezegt wanneer men een nette of mooije slag doet, *cela sont des Mains Habiles, ou Adroites.*

Einde, of 't End van de Baan. Ook Beneden doch word weinig gezegt, *le Bout, le Bas ou la Fin du jeu.* Den Bal ten einde de Baan brengen, *Renvoyer ou chasser la Bale au bout du jeu.*

Foey! Foey, *Fy.* Als men een digte misslag doet. Fyn aan, *Touché légèrement ou Rafibus.*

Fyntjes Kolven, *Croquer tres Adroitement,*

Geerten, is Fors uitslaan om het Stuk met den eersten uitslag te raaken, *Pousser la Bale avec force*

force pour toucher le But d'un Bout à l'autre du premier coup, on dit aussi Guérte.

Gelag, *Ecot*. In een Gelag Spelen, *jouer en Compagnie à quatre ou cinq, pour l'Ecot.*

Gewonnen, *Gagné*.

Harde Party, *Forte Partie*, een Harde Party gewonnen, *Gagné Forte Partie*.

Katje Frik word gezegt, wanneer men wind zonder dat den anderen een eenig Streepje uitdoet, *Tout à Point*.

Klap, dat is een Klap word gezegt wanneer men ver van het Stuk legd, en wanneer men raakt, laatje dat leggen? *Un coup loin à pousser & qu'on touche Hardiment*. Een frisse Klap, *Un coup Hardi*.

Kolf, *Crosse*. Kolven, *Crosser*. Een Kolver, *Un Crosser*. Een Baas in 't Kolven, *Un habile Crosser*. *Un Maître Crosser*.

Kolf aan 't Stuk, Gy blyft staan, *Touché avec la Crosse au Pilier c'est Perdu un Point*.

Een Kruk, *une Mazette*.

Kwaatdoender, word gezegt, wanneer een Bal door een ander Bal weg geslagen is van een goede plaats, *Ob! il faut qu'il fasse toujours du Mal*.

Laatje dat leggen! *Atrapez vous cela ainsi*.

Land, *Terrain*. Daar is nog Land agter, word gezegt van een Bal die ver getrokken is, dat men hoop heeft of kans ziet om nog verder te trekken, *Il y a encore du Terrain pour pousser la Bale outre l'autre*. Geen Land agter, *point du Terrain*.

Maaters, *Cametades du jeu, ou Compagnons*. *Amis*.

Mikken, *Viser*.

Mis, *Manqué*. Hy is Mis, *Il à Manqué, pas Touché*.

De Nader, Die het laast slaan moet, *Le Dernier a jouer.* Wanneer 'er Franschen in een Baan zyn; dan zeggen zy *le Nader.* Ik heb de Nadert, *j'ai le Nader.*

Opstuiten, *Jetter la Bale au Bond.* *donner le Signal avec la Bale qu'on veut jouer, qui est un droit du jeu.* Alon Opstuiters, *Alons à ceux qui doivent jouer.*

Op zyn Oude Luidjes, dat is: bedaard en zonder wind te maken kolven, *Jouer comme les Vieilles Gens.* *Moderé.*

Overkolven met zyn beyden, dat is: wie een Vles Wyn of niets zal betalen, *Jouer a deux au dernier jeu à qui payera Bousteille ou rien du tout.*

Paal, *Le Pilier ou le But.*

Party, of verloren, *Partie, ou Perdu.*

Ploeg, *Conjoints, ou Compagnie de quatre ou cinq Grosseurs,* twee Ploegen, *deux Conjoints.* Men zegt ook *Plougue.*

Raak, *Touché.* Dat is Raak, *cela est Touché comme il faut.*

Raapje dat op? word gezegt, wanneer men een goede klap doet, *Eh! comme vous y allez; touchez vous ainsi?*

Rabat, *Costieres ou le Rabat du Jeu.*

Rabatteeren is wederom Kaatling der Bal van het Rabat, *Jouer la Bale contre les Costieres ou Jouer au Rabat.*

Staan, blyven staan, is; men Schryft op de Ley de Namen van die geen en die Kolven, en vier of vyf Streepjes 'er by. Wanneer men een Streepje wind word 'er een uitgedaan, en die verliest blyft het Streepje staan, daar is het

het woord van oorsprongkelyk, nu tegenwoordig onthoud ieder maar zoo veelmaal als hy blyft staan, en word niet meer zoo netto geschreven als alleen wanneer men de party verliest, *Reste Perdu un Point*. Gy blyft staan. *Vous Resté*.

Streepje, *Point ou Marque*. Vier Streepjes uit om een Quàrtje, *Jouer a 4 Points pour un Quart de Bouteille*.

Streepje, merk van een Quartie aan of verloren op de Ley, *Raye ou Marque qu'on a Perdu Quart de Bouteille sur L'Ardoise*.

Schot, *Gloison*. Tegen 't Schot spelen, *Jouer contre la Gloison*.

Stuk, *Pilier, ou le But*. Kolf aan 't Stuk is kwyt, *Touché avec la Grosse contre le Pilier, Perdu un Point*.

Trekken, zie Aftrek.

Uit, *Flui*. Vyf Streepjes uit om een halve Vles, *Jouer a cinq Points pour une demi Bouteille*.

Uitwinder, *Avantage*. Het is myn uitwinder, *C'est mon coup d'Avantage de Gain*.

Verloren, *Perdu*.

't Was wel gezogt, word gezegt wanneer men een Bal syn op zy van 't Stuk moet raken, en dat dezelve even mis is, *Bien Visé, mais pas Touché*.

Wie heeft het Aan. *Qui est ce qui a Perdu*.

Winst, *Gain, Avantage Profit*, dat is myn Winst, word gezegt wanneer men een Bal slaat die door een Uitwinder tot aan het Stuk bvengebragt is; en dus dat Streepje gewonnen, *Cela est mon Gain ou coup d'Avantage*.

VII HOOFDSTUK.

Naamwyzer der Kolfbaanen binnen Amſterdam en Buiten de Poorten.

	BAANEN.
Op Ooſtenburg in de Ooſtenburgerſtraat, in de Swaan	1
Op Wittenburg Hoek Ooſterkerkſtraat, in 't Groene Huis	1
Op de Kadyk in de Nieuwe Plaats Royaal, een Overdekt, 2 Baanen en een kleine ditb	4
de Toren van Kordaan, een Overdekt een groote en een heele kleine Baan	3
de 3 Roozen in de Twee Kolfbaanen	2
de Hollandſe Tuin	1
Het Gekroonde Dambord	1
Verder aan het einde in de laagte van de Kadyk in de oude Viſſer, 2 Baanen	2
In de laagte van de Kadyk de Kaap, de Kaapſe Kolfbaan een en een Overdekt	2
de Linde Boom, 3 Baanen en 2 Overdekt	5
de Kleine Swaan een en een Overdekt	2 in

In de laagte van de Kadyk de groote Swaan,

2 Overdekt — — — — —

2

— — — — — de Eeendragt een en een Overdekt — — — — —

2

In de Plantagie, de Geprivilegeerde Herberg

3

Weesper Veld by de Joden Kerkstraat, Het

Huis in 't Bos, een en een Overdekt — — — — —

2

Roeters Eyland over de Yzergietery — — — — —

2

— verder op in Concordia de Nieuwe Kolfbaan — — — — —

1

Nieuwe Agtergragt over de Schans by het

Weesperplyn in 't Groenewoud en naast

dito — — — — —

2

— verder op in Malta hoek Roetersburg-

wal — — — — —

1

— dito gragt by de Stads Timmertuin

2

Hoek Weesperstraat by het Plein in 't Land

van Beloften — — — — —

1

Op de Weesperstraat in de 3 Reolen

1

Nieuwe Keizersgragt de Keizerlyke Kolf-

baan, een en een Overdekt — — — — —

2

Op den Amstel by de Agtergragt in 't

Loosje — — — — —

1

Aan de Hooge Sluis by de Molen — — — — —

1

Aan de Varke Markt — — — — —

1

Aan de Molen by de Utrechtse Poort ag-

ter het Drilveld, 't Gilde Kalf in 't Vin-

ke Bosje — — — — —

1

— dito daar naast in de Royale Kolfbaan

1

In de Vyffelstraat by de Princegragt in 't

Wapen van Leiden — — — — —

1

— Kerkstraat tusschen de Spiegel en Vy-

ffelstraat in de Provincie van Gelderland

1

Baangragt by de Weeterings Poort, onder-

huis in de Royale Kolfbaan — — — — —

1

Leidse

Leidse dwarsstraat in 't Land van Beloften	I
Raamstraat by 't Leidse Kerkhof in de Stad	I
Parys, een Overdekt	I
Princegragt in het Doolhof	I
End Loyerstraat in de Blindehoek, Overdekt	I
In de Elandstraat, in de Fransche Tuin	I
— — de Swaan	I
— — de Hollandse Tuin	I
— — de drie Baarsjes een en een	I
Overdekt	2
In de Lauwrierstraat voorby de tweede dwarsstraat, in 't Fortuin	I
— — in de Wynberg	I
— — in de Wildeman	I
In de Roosstraat de Blauwe Druif	I
Op de Roosgragt het Turfschip van Breda	I
In de Blomstraat by de Baangragt, in de Benyder	I
In de Leliefraat, by de Baangragt, in 't Vergulde Hek, komende agter uit op de Baangragt een en een Overdekt	2
In de Angelierstraat, na 't end in Vreedenburg.	I
— — — in de Hooyberg	2
In de kromme Tuinstraat, in de Pyp	I
Aan de Cathuysers in de Bahia	I
— — over de Bahia	I
Op de Lindegragt in de Lindeboom, een en een Overdekt.	2
Op de Palmgragt by het Bruggetje	I
Op het Eyland	I
Op de Nieuwendyk in 't Logement de Son	I
Op de Fluweele Burgwal by de St. Annastraat in de Vergulde Schenkan	I

Buiten de Poorten.

BAANEN.

Buiten de Muider Poort na de Hogendyk	—	—	2
in het oude Roomtuintje.	—	—	2
— na de Diemermeer, de Oranje Boom	—	—	2
— — de Eendragt	—	—	2
— — naast dito	—	—	2
— Nieuw Roosendaal	—	—	2
— in de Alee, Keulen	—	—	2
— de Nieuwe Plaats Royaal, een en	—	—	2
een Overdekt	—	—	2
Buiten de Weesper Poort, Amstel het Mui-	—	—	1
der en Naarder Veerhuis	—	—	1
— Lockhorst	—	—	2
— Amstel Eendragt	—	—	1
— verder op nog een	—	—	1
— nog buiten het gebied in Meerna	—	—	2
— — — hoek Ringdyk	—	—	1
— — — Roosendaal	—	—	2
— — en 't Regt Huis Diemermeer	—	—	1
Buiten de Utrechtse Poort aan den Amstel	—	—	2
in de Beerebyl	—	—	2
— — Paauwen Tuin, een extra groote	—	—	2
111 voet, en een kleine	—	—	2
— — de Steene Brug	—	—	2
— — Bergen Vaarders Kamer	—	—	2
— — Hoedemakers Pad	—	—	2
— — Kuipers Pad	—	—	4
— — Rustenburger Pad, in Rustenburg	—	—	2
— — Stadlander, een extra groote 130	—	—	2
voet en een kleine Baan	—	—	2
— de Konynen Berg daar naast	—	—	4

Bui-

Buiten de Weeterings Poort, Hoek We-		
tering in het Polderhuis <i>een Overdekt</i>		1
— voorby de Overhaal, aan de Molen		
in de Nieuwe Boon-akker <i>een en een</i>		
<i>Overdekt</i>		2
— Buiten Cingel tusschen de Leidse en		
Weeterings Poort, in Malta, twee en		
<i>een Overdekt</i>		3
Buiten de Leidse Poort, naby buiten, <i>een</i>		
<i>en een Overdekt</i>		2
— Vreedenburg, <i>een en een Over-</i>		
<i>dekt</i>		2
— Overtodmsse Weg voor aan		2
— de Royale Kolfbaan		1
— Buiten Hof, twee en <i>een O-</i>		
<i>verdekt</i>		3
— de Walvis		2
— Nooyt Gedacht		2
— Rustenburg		2
— in de Stal, daar men Rytuig ver-		
huurt		1
— Bloemenburg		2
— Bloemendaal		2
— Hoek Pestbrug in de Schenkkan		
<i>2. en een Overdekt.</i>		3
Buiten Cingel tusschen de Leidse en Raam-		
poort, in de Valk, <i>een en een Overdekt</i>		2
Buiten de Raampoort, op het Lange Blee-		
kers Pad, in Vredenburg, <i>Overdekt</i>		1
— op dito Pad Nooyt Gedagt, <i>een</i>		
<i>en een Overdekt</i>		2
— de Witte Zwaan		1
— aan 't end de Hen, <i>een en</i>		
<i>een Overdekt</i>		2

Bui

Buiten de Raampoort op Korte Bleekers	
Pad, Buiten Luft, een en een Overdekt	2
— — — Nieuw Stadlander	1
— — op de Hoek van het Kwaakers	
Dwarspad in het Dorstige Hart	3
en daar tegen over Altyd Benyd	1
— — Kwakers Pad	1
— — op het Tuin Pad nog onder Am-	
sterdam twee en een Overdekt	3
— — en verscheide op die Paden die	
buiten het Gebied zyn.	
Buiten de Raampoort Buiten Cingel tegen	
over de Poort, in Hulpenburg	1
— — de Uitsyk	1
Buiten de Haarlemmer Poort aan de 200	
Roeden twee en een Overdekt	3
— — aan de drie Baarsjes, buiten het	
Gebied Overdekt	1

E I N D E.

P. S.

Dit te voegen op Pag. 3.

Dat Spel was zelfs zo algemeen, op de Markten, Bruggen &c. onder de Amsterdamsche Kinderen, dat men niet zonder gevaar kon passeeren, want de Ballen raakten de Voorbygangers voor het Hoofd, of in de Glazen en andere ongelukken, 't geene de Heeren toen hebben moeten verbieden by Placaten. Zie Handv. van Amst.

DRUKFAUTEN.

Pag.	z	Reg.	r	lees	of
—	6	—	22	—	Sphaera
—	20	—	5	—	het

940

206/52

21

